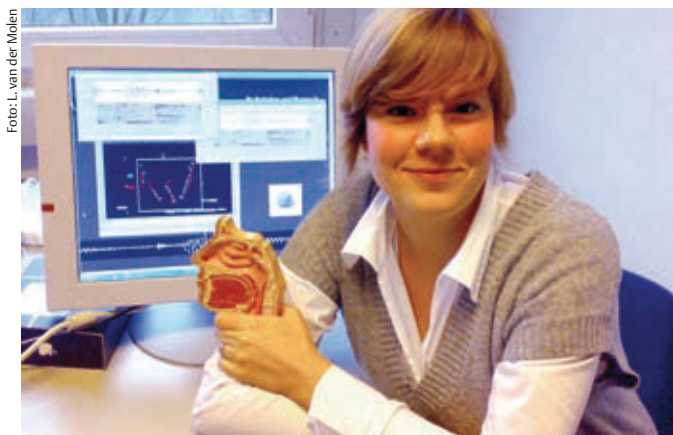

Het meten van Poldernederlands

Irene Jacobi: Poldernederlands komt voor bij vrouwen én mannen.

De Duitse onderzoekster Irene Jacobi kwam vijf jaar geleden naar Nederland om te meten hoe het Nederlands verandert. De taalkundige Jan Stroop had aan het eind van de jaren negentig steeds meer mensen ‘taajd’ horen zeggen in plaats van ‘tijd’, en ‘aauwd’ in plaats van ‘oud’. Naar zijn indruk waren het vooral jonge, succesvolle vrouwen die zo spraken: de zangeres Trijntje Oosterhuis, de politica Agnes Kant en de schrijfster Manon Uphoff bijvoorbeeld. Stroop bedacht de term *Poldernederlands* voor dit nieuwe taalgebruik en hij verscheen in bijna alle praatprogramma’s op radio en tv om te vertellen over zijn ontdekking. Ook in *Onze Taal* heeft hij erover geschreven.

Op dat moment waren er niet veel meer bewijzen voor de stelling dat er iets aan de hand was dan Stroops goede oren. Maar veranderde er echt iets in de uitspraak van de Nederlandse klinkers? En liepen de jonge succesvolle vrouwen daarbij inderdaad voorop? In samenwerking met de toenmalige hoogleraar Fonetiek van de Universiteit van Amsterdam, Louis Pols, besloot Stroop een promovendus daar uitgebreid wetenschappelijk onderzoek naar te laten doen. Dat werd Irene Jacobi, die uiteindelijk in februari dit jaar promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam.

■ LEIDENDE ROL

Hoe komt een Duitse op het idee om het Poldernederlands te bestuderen? “Eerlijk gezegd is dat toeval”, zegt Jacobi, die vloeiend Nederlands spreekt. “Ik studeerde indertijd in München en ik wilde graag naar Amsterdam komen, vooral omdat ik graag met Louis Pols wilde

samenwerken. Hij is een van de grote namen in mijn vakgebied, de akoestische fonetiek.”

De akoestische fonetiek is de wetenschap die de natuurkundige eigenschappen van spraakgeluid bestudeert. Door nauwkeurig eigenschappen van de luchttrillingen te meten die een spreker produceert, proberen fonetici zo objectief mogelijk vast te stellen hoe taal precies klinkt. Als iemand ‘taajd’ zegt, laat hij de lucht net iets anders trillen dan wanneer hij ‘tijd’ zegt, maar ook allerlei tussenvormen kunnen heel nauwkeurig worden bepaald. Pols had een methode op zijn naam staan om spraakgeluid automatisch en betrouwbaar te meten.

Toen de advertentie verscheen met het aanbod om onder Pols’ leiding een aantal jaren het Poldernederlands te bestuderen, reageerde Jacobi dan ook meteen. Als buitenlandse had ze op dat moment nog nooit van het verschijnsel gehoord. “Dat was misschien ook wel een voordeel”, zegt ze nu. “Ik was in ieder geval niet bevooroordeeld door alle verhalen die er werden verteld.” Bovendien interesseerde de materie haar in hoge mate: “In de literatuur over andere talen vinden we bijvoorbeeld zelden een leidende rol van vrouwen bij dit soort taalverandering terug.”

■ KOPPIG

Voor de bijzondere plaats van vrouwen vond Jacobi ook voor het Nederlands uiteindelijk geen overtuigende bewijzen. Haar metingen van de spraak van enkele tientallen Nederlanders wezen uit dat er wel degelijk iets aan het veranderen is: jonge mensen spreken woorden als *tijd* en *oud* anders uit dan oude-

ren. Bovendien blijkt die verandering zich vooral te voltrekken in de hogere sociale klassen. Maar mannen doen er net zo hard aan mee als vrouwen.

Hoe was het om als promovendus samen te werken met iemand van wie je de beweringen in ieder geval deels weerlegt? Jacobi: “Jan en ik zijn allebei koppig. Het was ook goed dat Louis Pols er als derde bij was – hij is heel objectief. Maar Jan Stroop is ook een wetenschapper. Door goede argumenten laat hij zich overtuigen.”

Samen met haar begeleiders gaf Jacobi enkele lezingen op grote internationale congressen waarin ze vertelde over haar onderzoek: wat er in het Nederlands aan het gebeuren was, en met welke geavanceerde meetmethoden ze dat had vastgesteld.

■ STROTENHOOFD

Al voor het einde van haar contract als promovendus kreeg Jacobi een nieuwe aanbieding. Inmiddels werkt ze bij de afdeling Hoofd-Hals van het Nederlands Kanker Instituut (NKI). Ze onderzoekt daar de spraak van mensen bij wie het strottenhoofd is weggehaald. “Die mensen hebben ook geen stembanden meer en ze moeten de grondtoon voor hun spraakgeluid op een andere manier maken. Ze laten in plaats van de stembanden het slijmvlies van de slokdarm trillen. Dat geeft een laag en een beetje een schrapperig geluid.”

Jacobi onderzoekt voor het NKI onder meer hoe deze patiënten zo verstaanbaar mogelijk kunnen praten en hoe succesvol ze daarin zijn. Haar grote specialiteit blijft het fijne detail van het spraakgeluid: “We weten heel weinig over de fonetische structuur van dit soort geluid en dat vereist nieuwe manieren van meten.”

Behalve van het NKI had Jacobi ook het verzoek gekregen te solliciteren bij het nieuwe forensisch instituut in Maastricht, waar men spraakgeluid onderzoekt om bijvoorbeeld vast te stellen of het waarschijnlijk is dat een verdachte een bepaald dreigetelefoontje heeft gepleegd. Jacobi koos er echter voor om in Amsterdam te blijven: “Als buitenlandse is het moeilijk om een sociale kring op te bouwen. Dat is me hier nu gelukt; ik wilde niet opnieuw verhuizen.” ■